

Bartoňková, Dagmar

[Stabryła, Stanisław. Funkcja noweli w strukturze gatunków literatury rzymskiej]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1977-1978, vol. 26-27, iss. E22-23, pp. 301-303

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109283>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

profesor starověkých dějin). Instruktivní je povšechný výklad o nápisech (str. 13–20) i o vývoji řeckého a latinského písma (str. 21–34), poučný je přehled epigrafického bádání, dovedený prakticky až do současnosti (str. 35–49), včetně objasnění některých nově užívaných metod (str. 141–155) a s nastíněním výhledů dalšího vývoje epigrafického vědeckého výzkumu (str. 156–162).

I neodborníka musí zaujmout kapitola podávající „pravidla hry“ (str. 50–62), tj. zásady platné při publikování napsů, i na ni navazující výklad o tom, jak se nejen vyrábějí, ale také rozpoznávají falza (str. 63–71).

Kapitoly Hřbitovní květiny (str. 72–84), Něco o jménech (str. 85–104), Úřední kariéry (str. 105–121) a Ostatní druhy napsů (str. 122–140) daly autorovi příležitost, aby čtenáře seznámil s mnoha zajímavými jednotlivostmi z politického i soukromého života starověkých Řeků a Římanů, konkrétně s jejich pohřebním ritem, se strukturou jejich osobních jmen, s jejich úřady a způsobem, jak byly zastávány, a aby také pojednal o různých dekretech a diplomech, o propouštění otroků na svobodu, o římských silnicích vroubených milníky, o římském kalendáři, o kolkovaných cihlách a tesserách i o předvolební agitaci v Pompejích roku 79 n. l.

Konkrétních příkladů je v knížce tolik, že by bylo s podivem, kdyby se do nich tu a tam nevloudilo nějaké nedopaření. Jde však o věci nepodstatné, jako např. o údaj na str. 98, podle něhož všichni Augustovi vnukové – Gaius a Lucius Caesar i Agrippa Postumus – zemřeli v raném věku ještě za Augustova života, nebo o tvrzení na str. 119, podle něhož si v Římě přisvojili nejvyšší kněžskou hodnost pontifex maximus všichni císařové počínaje Caesarem a Augustem. Ve skutečnosti však Agrippa Postumus přežil Augusta, třebaže byl krátce po jeho smrti zavražděn, a pokud jde o nejvyšší pontifikát Caesarův a Augustův, mají se věci takto: Caesar byl zvolen nejvyšším pontifikem roku 63 př. n. l., tj. dlouho před tím, než se stal samovládcem, a Augustus pak čekal, až zemře jeho někdejší kolega v triumvirátě, Lepidus, který byl nejvyšším pontifikem po Caesarovi, a teprve roku 12 př. n. l. se dal do nejvyššího římského kněžského úřadu s velkou okázalostí zvolit; Augustovi nástupci si ovšem již přisvojovali hodnost pontifex maximus hned při svém nástupu k moci.

Formulace na str. 101 o tom, že v římské říši „nebyly neobyklé sňatky mezi svobodným mužem a otrokyní“, může při chápání sňatku jako legitimního občanského manželství vést k omylu, a také dedikace *Antonie Galeneti*, uvedená na str. 156, může čtenáře ovládajícího pouze školskou latinu dezorientovat, neví-li že jde o dativ *Antoni(a)e*. Letopočet na str. 117 udávající, že byl Seianus popraven roku 33, obsahuje nepochybně tiskovou chybu; správně má být 31 n. l.

Součástí publikace je 36 obrázků na křídovém papíře. Také jejich výběr svědčí o autorově zdatnosti a zkušenosti v epigrafické práci, jejíž zasvěcený popis, obsahující prakticky všechnu základní problematiku, se kterou se při studiu napsů setkááme, je cenným obohacením naší odborné literatury. A poněvadž je knížka psána živě a poutavě, může být právem zařazena i do populární „literatury faktů“.

Josef Češka

Stanisław Stabryła, Funkcja noweli w strukturze gatunków literatury rzymskiej. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, Zakład narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej akademii nauk, 1974, stran 205.

Stanisław Stabryła patří mezi ty současné klasické filology, kteří se ve své práci neuzavírají moderním metodám a novým pracovním postupům, jež jsou zatím jak v oblasti jazyka, tak i v literatuře mnohem častěji běžné odborníkům zabývajícím se živými jazyky než klasickým filologům. V poslední době jsme měli příležitost seznámit se se Stabrylovou prací *Latin Tragedy in Virgil's Poetry* (Ossolineum 1970), naší pozornosti by však neměla uniknout ani Stabrylova populárněvědná publikace *Powieść starożytna* (Kraków 1971) a konečně v roce 1974 publikoval pak tento autor shora uvedenou práci, věnovanou otázkám funkce novely v struktuře římských literárních druhů.

Publikace je rozdělena do šesti oddílů, přičemž v úvodní kapitole (str. 7–20) probírá autor základní teoretické problémy spojené s řeckou a římskou novelou, jako jsou otázky terminologické, srovnání antické novely s novelou moderní apod. Stabryła uznává, jak to dnes vesměs badatelé činí, podstatné rozdíly mezi novelou antickou a novelou moderní, na druhé straně ovšem nachází i řadu genealogických rysů shodných v novele antické i moderní. Základní teoretický předpoklad, z něhož Stabryła na

rozdíl od starších prací vychází, je ten, že podstata antické novely může být úspěšně zkoumána jen v struktuře literárních žánrů, v nichž se vyskytuje, přičemž má autor při svém výzkumu neustále na zřeteli neautonomní charakter římské novely.

Vlastním materiálovým jádrem publikace je oddíl II–V (str. 21–193), kde autor zkoumá novely ve vybraných literárních druzích římské literatury. Oddíl II (str. 21 až 69) je věnován studiu novely v římské epice. Stabryla poukazuje na to, že v dosavadních pracích se badatelé většinou soustřeďovali z tématického hlediska na zkoumání novely v epice řecké (především v Iliadě a Odysseji), v římské epice pak zvláště na tvorbu z 1. stol. př. n. l. a 1. stol. n. l. Autor sám se zabývá Vergiliem (*Georgica* a *Aeneis*), Ovidiem (*Metam.* a *Fasti*), Lucanem, Valeriem Flaccem, Siliem Italikem a Publiem Statiem. Oddíl III je věnován historiografii (str. 70–106). Stabryla se soustřeďuje především na dílo Liviovo, na Tacitovy spisy *Historiae* a *Annales*, na *Historiae Curtia Rufa* a konečně na *Ammiana Marcellina*. Zvláštní pozornost je po právu věnována zkoumání novely v římské románové tvorbě (odd. IV, str. 109–156), tj. u Apuleia v *Metamorfozách* a u Petronia; jak lze soudit z několika formulací, Stabryla je si vědom jisté problematičnosti zařazování Petroniova spisu mezi romány. Konečně v oddle V (str. 157–193) se autor obrací k studiu novely v římské satíře, a to konkrétně u Horatia a Iuvenala, a dále v literatuře řečnické. Poslední subkapitola si všímá novely ve zbylých literárních druzích, a to – pokud jde o poezii – v lyrice, elegii, epylliu, z prozaických druhů pak v epistolografii a v naukové próze přírodovědné a filozofické.

Na základě důkladného materiálového rozboru rozděluje pak Stabryla v závěru své práce (odd. VI, str. 194–200) antickou novelu do dvou kategorií: 1. novela se zřetelnými strukturálními rysy, v mnohém přibližná s moderní novelou, 2. novela bez rozvinutých strukturálních rysů, připomínající povídku. Zatímco oba typy novely jsou zastoupeny v římské epice, historiografii a románu, v ostatních literárních druzích máme většinou co dělat jen s druhým typem. Novely zařazené Stabrylou do první kategorie mívají obvykle uvnitř literárního druhu, v němž vystupují, více funkcí – na rozdíl od novel ve druhé skupině, jež mívají funkci jedinou. Rozbor těchto funkcí novel vede pak Stabrylu v římské literatuře ke stanovení dvou jejich základních typů: 1. funkce spojené s tématickou a ideovou strukturou díla, v němž jsou novely obsaženy, 2. funkce spojené s kompozicí jednotlivých literárních druhů, v nichž novely vystupují. Mezi funkce prvního typu řadí autor např. funkci charakterizační, metaforizační, exemplifikační, historicko-interpretaci, satiričnost; do typu druhého náleží podle něho např. rozmanité funkce rázu dekorativního, imitačního, retardačního, stylizace atd.

V struktuře eposu, historiografie a románu se podle Stabryly setkáváme s pestrou škálou funkcí novely jak tématicko-ideových, tak zároveň i kompozičních, zatímco v ostatních literárních druzích jde spíše o funkce tématicko-ideové. Důkladný a pečlivý Stabrylův rozbor novely v jednotlivých literárních druzích římské literatury mu dovoluje vykreslit rozdíly mezi užitím novel především mezi jednotlivými literárními druhy (největší roli hraje novela v románě, v menší míře v eposu a historiografii, se značnou redukcí funkcí novely se setkáváme v satíře a v řečnictví, zatímco v takových literárních druzích, jako je lyrika, elegie, epistolografie a nauková próza, lze podle autora vůbec stěží hovořit o novele jako o vykrystalizovaném žánru). Ale funkční rozdíly zjistil Stabryla i uvnitř jednotlivých literárních druhů (např. pokud jde o román, zjišťuje značný rozvoj novelistiky u Apuleia v poměru k Petroniovi; v epické literatuře je funkčně nejpestřejší Vergiliova *Aeneis* a Ovidiovy *Metamorfozy*, zatímco v Lukánově *díle Bellum civile* a v *Argonautikách* Valeria Flacca se setkáváme s určitým omezením funkce novely a ještě méně jsou novelistické prvky rozvinuty ve sbírce *Punica* od Silia Italika a v eposu *Thebais* od Statia; v historiografii dopřává novelle největšího rozvoje Livius, na dalším místě je Curtius Rufus, poslední místo zaujímají Tacitus a Ammianus Marcellinus).

Stabrylova fundovaná monografie je beze sporu dalším obohacením našich znalostí o antické novele. Mimoto však autor zkoumáním problémů struktury a funkce novely jakožto neautonomní formy v historickém vývoji jednotlivých druhů římské literatury zároveň výrazně napomohl i lepšímu poznání některých druhů římské literatury z aspektu jejich struktury a funkce.

Pozornosti si Stabrylova práce zaslouží i z hlediska metodologického, neboť jak z ní vyplývá, a jak to konečně autor na str. 199 sám naznačuje, může být zejména pro mladší badatele zabývající se antickou literaturou metodologickou povídkou k poku-

sům o vysvětlení dalších epizodních struktur, jako je např. legenda, báje, anekdota, bajka, atd., jež se rovněž vyskytují v fecké a římské literatuře a jejichž funkci v rámci jednotlivých druhů antické literatury nebyla doposud věnována náležitá pozornost.

Dagmar Bartoňková

Antičnosť i Vizantijsa, Izdatel'stvo „Nauka“, Moskva 1975, 415 stran.

Péčí odpovědného redaktora L. A. Freiberga vydala Akademie věd SSSR sborník statí pracovníků antické sekce Institutu světové literatury A. M. Gorkého a byzantologů, v nichž se jeho autoři zabývají velmi aktuální tematikou, totiž podílem antiky na formování byzantské kultury v nejširším smyslu toho slova. Jmenované pracoviště má velkou zásluhu o to, že zpřístupnilo sovětské i světové badatelské veřejnosti výběr z byzantské literatury, když publikovalo v roce 1968 a 1969 sborníky „Pamjatniki vizantijskoj literatury IV/IX vv.“ a „Pamjatniki vizantijskoj literatury IX–XIV vv.“, v roce 1973 pak sborník „Vizantijskaja literatura“, v němž byla podrobena zkoumání byzantská poesie, epistolografie, satira, epigram, román a historiografie. Kdežto cílem uvedených tří publikací bylo charakterizovat jednotlivé literární druhy, jak se s nimi setkáváme v procesu vývoje byzantské literatury, kladou si autoři recenzovaného sborníku Antičnosť i Vizantijsa za cíl charakterizovat vybrané žánry byzantské literatury ve vztahu k literatuře antické, což je v současné době jeden ze stěžejních úkolů literárních vědců byzantologů, neboť jen tak lze porozumět složitému propletení antických a specificky středověkých elementů, jež v sobě zahrnuje byzantská kultura.

Sérii odborných studií zahajuje stať L. A. Freiberga o antickém literárním odkazu byzantské epoše (str. 5–52), v níž autor zasvěceně načrtává obraz byzantské literatury. Zdůrazňuje zásluhu Byzance o uchování antického kulturního dědictví pro další generace, a poté co nás seznámil s názorem Basileia z Kaisareje na antický odkaz Byzanci, rozčleňuje komplex antického působení na byzantskou literaturu do pěti období. V prvních stoletích našeho letopočtu, kdy kulturní synkretismus podmiňuje zprvu svobodnou koexistenci dvou ideologií, pohanské a křesťanské, napomáhá osvojování antiky, převládá podle Freiberga přímá recepce, jež se týkala všech raně byzantských literárních druhů a v níž šlo především o přejímání klasických námětů, obrazů a umělecké techniky; přitom zde autor pod pojmem „recepcí“ rozumí případy bezprostředního osvojování antického materiálu a jeho využívání v hotové, nedotčené podobě (aequivocatio; srov. zvl. pozn. 16 na str. 50).

Vztahy byzantské literatury Justinianovy epochy k antické literatuře jsou podle autora v podstatě založeny na principu reminiscenci, zatím co období po Justinianovi, označované jako „temná staletí“ (od VII. stol. do konce obrazoborectví) charakterizuje jako dobu „mnišské kultury“, dobu odklonu od antiky, kdy byzantská slovesnost uchovává kromě jazykové kontinuity a formálních pravidel týkajících se skládání veršů pouze filozoficko-diskusní metody a gramatickou exegesi.

Kvalitativně nové období představuje podle Freiberga epocha následující, kdy je období úpadku vystřídáno nebyvalým kulturním rozletem a pro jehož prvou část (IX.–XI. stol.: vláda makedonské dynastie) je typický učený zájem o odkaz antiky; zde můžeme již plným právem hovořit o rozmanitých způsobech napodobování, o antických vlivech a uplatňování antických tradic. Naproti tomu o druhé části tohoto období (XI.–XII. stol.) hovoří autor jako o komnenovském „světském obrození“, kdy stojí v popředí zájmu kompilátorství, pokusy o restauraci antického eposu, pozdně fecká satira.

Konečně pro poslední epochu, zahrnující období od XIII. do XV. stol., je podle Freiberga typický jak pro „učenou“ sféru literární tvorby, tak i pro literaturu „běžného života“ určitý výběr antických tradic, a ten má značný vliv i na šíři okruhu antických motivů v západoevropských literaturách.

Stať L. A. Freiberga není pochopitelně s to, jak je si toho i sám autor dobře vědom, danou tematiku zpracovat vyčerpávajícím způsobem, Freibergovi se však daří v rámci nevelké studie dobře charakterizovat každé z výše jmenovaných období, s vysokou erudicí pojednat o antických tradicích v byzantské literatuře těchto jednotlivých epoch a stanovit jednotlivé problémové okruhy, jimž by se měli badatelé věnovat.

Po Freibergově úvodním článku následuje pak řada studií týkajících se úžeji vymezené problematiky, a protože není v našich možnostech zabývat se každou z nich